

Om svenska språket i realprovet

I nummer 3/2010 av *Natura* fanns en artikel om abiturienternas prestationer i realprovet i biologi med diverse citat av lustiga svar (Koskenniemi 2010). Inspirerad av denna artikel, vill jag här komma med ett inlägg om svenskan i realprovet i biologi och geografi. Jag har flera gånger hört att studentexamensnämnden granskar språket flera gånger innan realprovet går i tryck men efter snart 30 års erfarenhet vill jag påstå att så inte är fallet eller att denna ”granskning” i så fall är mycket summarisk. Jag presenterar här några axplock från perioden 2006–2010, d.v.s. de första fem åren som ämnesrealen har existerat samt ett exempel från ett tidigare prov.

Det man främst slås av är att språket är mycket stelt, formellt och ålderdomligt och om man har svenska som modersmål, reagerar åtminstone jag på att språket inte flyter utan det känns hackigt. Jag tror dessutom att en svensk skulle ha ännu större problem att tolka texterna.

Vad är det då som haltar i översättningarna från finskan? Felen kan delas in i olika grupper och ett av de främsta är att man i många fall använder sig av finsk ordföljd och det klart dominerande felet är det som ibland kallas ”genitivsjukan”. Förutom dessa finns direkt felaktiga termer och andra konstigheter.

Stelt och ålderdomligt

”På basis av de uppgifter paret ger ställer man upp ett släkträd för mannen:” står det i biologi, fråga 5 våren 2008. Hur ofta använder ungdomar uttrycket ”på basis av” och varför använda ett så formellt språk när man i stället kan skriva ”utgående från” eller varför inte bara ”enligt”? Nå, man får ju i alla fall vara glad över att det inte stod ”på basen av”, som man ofta ser i finlandssvenska texter för det är direkt felaktigt. För övrigt kanske man ritar upp ett släkträd i stället för att ställa upp det eller har mannens släkträd fallit?

Genitivsjukan

Den kanske allra vanligaste typen av fel är att man direkt översätter meningar som på finska uttrycks med genitiv så att det blir genitiv även i den svenska översättningen. Dessa översättningar är i många fall gränsfall till vad som är rätt men framför allt känns dessa konstruktioner mycket hackiga när man läser texten. I uppgift 2 i geografi, hösten 10, finns t.ex. en karta, där man i teckenförklaringen kan läsa ”Formationernas jordart morän”. Detta borde bytas ut mot exempelvis ”Formationerna består av jordarten morän”. I uppgift 1, samma prov, står det ”... åskådliggör med hjälp av teckningar regntypernas uppkomst”, vilket på korrekt svenska skulle

Ålands lyceum i Mariehamn

bli "... åskådliggör med hjälp av teckningar hur de olika typerna av regn uppkommer" och i fråga 8 står det "Diskutera riskernas orsaker ..." i stället för "Diskutera orsakerna till risker ...". "Vilka faktorer förklarar markanvändningens regionala fördelning ..." (Geografi, uppgift 8, våren 09) bör hellre skrivas "Vilka faktorer förklarar den regionala fördelningen av markanvändningen ..."

Ordföljden

Ordföljden i många finlandssvenska dialekter är direkt felaktig, men tyvärr så vanlig att ingen – inte ens översättare – reagerar över att någonting är fel! "Använd i ditt svar kommunerna på kartan som exempel" (Geo, våren 06, fråga 4) heter "Använd kommunerna på kartan som exempel i ditt svar" och "Granska dessutom närmare tre av de risker du anger" (Geo, hösten 07, fråga 6a) "Granska dessutom tre av de ris-

ker du anger närmare" förutom att anger kanske borde bytas ut mot nämner. En annan typ av formulering, som jag dock inte har hittat under denna snabba genomgång av realprov är det annars av finskan influerade uttryckssättet "möjligast stor" i stället för "så stor som möjligt". Denna felaktiga typ av formulering har varit mycket vanlig, i synnerhet i läroböckerna.

Val av fel ord eller formuleringar

Ofta kan ett ord betyda flera olika saker om man översätter det till ett annat språk. Ett exempel på det är det finska ordet elimistö, som förvisso kan betyda organism på svenska. Dock kan det bli helt galet när man får läsa "Huden är den mänskliga organismens största organ" (Bio, uppgift 5, våren 07), "Människans organism behöver många olika mineraler och vitaminer" (Bio, uppgift 8, våren 06), "Organismen försvarar sig mot många olika mikrob-

sjukdomar ...” (Bio, uppgift 7, hösten 06). Hur många brukar efter exempelvis en hård dags arbete i trädgården säga att ”Aj, aj, jag har så ont i hela organismen!” ? Kroppen heter det och för övrigt också människokroppen och inte den mänskliga kroppen.

I realprovet i geografi, våren 10, uppgift 2 ska abiturienterna redogöra för ”stenmaterialets stora geologiska kretslopp”. Kivi betyder visserligen sten och aines betyder material men på svenska använder man inte det begreppet utan talar kort och gott om bergarternas kretslopp.

Sedan är det mycket vanligt med diverse små nyansfel som t.ex. ”Ge namnen på de cellorganeller ...”, ”Motivera din slutsats” (Bio, uppgift 2a,b våren 07), i stället för ”Namnge de cellorganeller” och ”Motivera dina svar”. I fråga 9 vid samma provtillfälle kan man läsa ”Vilken evolutionistisk betydelse har” även om man nog oftare talar om evolutionär betydelse. ”Benämnn de delar av örat ... och förklara hur de är förbundna” kan man läsa i fråga 7, i biologi våren 06 när man helst av allt skulle vilja se formuleringen ”Namnge de delar av örat ... och förklara hur de hör ihop/samman med varandra”. Apropå att namnge, kan man i uppgift 2, realgeografien, hösten 09 läsa att man ska namnge dalen A etc. Personligen skulle jag namnge den som Rapadalen i Abisko nationalpark (men helt säker är jag inte ...) Jag är dock absolut säker på att vad som önskas i svaret är den korrekta termen för en dal med denna form, nämligen u-dal eller trågdal. I samma realprov, uppgift 7, kan man läsa ”Märk ut på kartan de viktigaste ytformerna ...” och våren 06 kunde man i uppgift 2 läsa texten ”Beskriv kli-

matet och vegetationen i de tre på kartan utmärkta områdena (Spanien, Eldslandet och Filippinerna). Visst kan det tänkas att de nämnda platserna är utmärkta (erino-maisia) men nog skulle jag även här föredra ordet markerade. Ordet markera betyder för övrigt inte att en elev räcker upp handen när han/hon vill svara utan man säger bara att man räcker upp handen. Ordet markera i den betydelsen är en finlandism!

”Hurdant lantbruk bedrivs i områdena märkta på kartan med bokstäverna A, B och C?” (Geografi, uppgift 3, våren 08) bör bli t.ex. ”Vilken typ av lantbruk bedrivs i de områden som på kartan markerats med bokstäverna A, B och C?”

”Du behöver inte skriva en beskrivning av området, det räcker med att sammanställa en karta” (Geografi, fråga 7, hösten 09). Är inte skriva en beskrivning en tautologi? ”Du behöver inte beskriva området utan det räcker med att rita en karta.” låter mycket bättre.

Hösten 1995, när riskgeografien var relativt ny, kunde man i uppgift 7 läsa ”Redogör för de hasarder som hotar Bangladesh, ...” Våldigt få av mina abiturienter insåg att det handlade om risker! Visst heter det hazard på engelska men på svenska är hasard ett kortspel.

Direkta fel

I biologin våren 2010 fanns en fråga med den finska ordalydelsen ”*Borrelia*-bakterin aiheuttama borreliosis, *Plasmodium*-suvun alkueliöiden aiheuttama malaria ja *Salmonella*-suvun bakteereista aiheutuva lavantauti ovat ihmiselle ongelmallisia sairauksia. Miten kuvien A–C eläimet liitty-

vät näihin sairauksiin ja miten näitä sairauksia voidaan torjua ennakkoon? som på svenska har översatts till ”Borrelios som orsakas av bakterien *Borrelia*, malaria som orsakas av protoktister av släktet *Plasmodium* och tyfus som orsakas av bakterier av släktet *Salmonella* är sjukdomar som utgör problem för människan. Vilket samband har djuren på bilderna A–C med dessa sjukdomar, och hur kan sjukdomarna behandlas profylaktiskt, i förväg?”. Det stora felet är där att man översatt ”lavan-tauti” med tyfus som orsakas av *Rickettsia prowazekii* och är betydligt allvarigare än tyfoidfebern som man kan få av *Salmonella typhi*. Som tur var fastnade mina abiturienter för ordet *Salmonella* och då visste de också att de skulle skriva att sjukdomen sprids av fåglar, exempelvis duvor.

Dessvärre har inte studentexamensnämnden reagerat på mitt påpekande och över huvudtaget får jag inte några svar på kritiska frågor medan de gladeligen skickar ut formella brev i fall man råkar göra något litet misstag, som till exempel att glömma att fylla i antalet besvarade frågor i svarsblanketten. Jag anser att studentexamensnämnden silar myggor men sväljer elefanter. I stället för att offra tid på petitesser, borde de se till att översättningarna från finska till svenska är korrekta. Det är en fråga om rättssäkerhet för den svensktalande befolkningen i detta land! Dessutom torde studentexamensnämnden som statlig myndighet ha skyldighet att besvara

inkomna skivelser vare sig dessa kommer brevlades eller per e-post!

Vad värre är att dessa kommentarer inte gäller enbart biologi och geografi, utan de gäller samtliga ämnen. Jag minns bland annat en gång när det i fysiken fanns en uppgift som handlade om ”strålarna i ett hjul” när det borde ha stått ekrarna. Tror någon att studentexamensnämnden brydde sig om detta? Nej, för den är fullkomlig och felfri!

Om det ändå vore så att dessa är de enda problemen med realprovet och hela studentskrivningarna, kunde man eventuellt stå ut med det! Dock skulle man hoppas att man vid kontakt med nämnda Studentexamensnämnden, skulle få ett korrekt och neutralt svar men det man får till svar (om man får något) är ett litet beklagande och ett löfte om förbättring, som aldrig uppfylls – SKANDAL i en rättsstat som Finland!

Detta manuskript skickades för några år sedan till BMOL (de finländska biologi/geografilärarnas förbund) för publicering i deras tidskrift *Natura*. Manuskriptet refuserades eftersom man ”inte ville äventyra det goda samarbetet med studentexamensnämnden”. Rättssäkerhet??!!

Litteratur:

- Koskeniemi, A. 2010: Havaintoja kevään 2010 biologian kokeesta. *Natura* (47)3: 26–27.
Studentexamensnämnden 1995, 2006–2010: Realproven i biologi och geografi.

*Ralf Carlsson är FD i biologi och geografi vid Ålands lyceum i Mariehamn
Mejl: ralf.carlsson@gymnasium.ax*